

Flygande skolbussar och fler papperskorgar

Barn och unga ser på Edeforsbygden

Följande översikt bygger på ett fyrtiotal enkäter anpassade för barn respektive unga, en workshop på Ungdomsgården i Harads (7-14 år) och en workshop på friskolan Tankeborgen (6-12 år). Därefter summeras ett samtal med ungdomar (16-19 år) i Missionskyrkan i Svartlå.

Det tema som engagerade grupperna mest var platsens möjligheter och begränsningar, framför allt vad gäller fritidssysselsättningar. De yngre barnen uttryckte starkt engagemang för miljöfrågor och upprördes av nedskräpning och skrotbilar. Äldre barn och tonåringar tog upp behovet av bättre kommunikationer och egna lokaler för till exempel LAN.

Det bästa med Edeforsbygden

Plats

Lugnt, kul, mysigt, litet.

Nära till allt, till kompisar och släkt.

Få människor.

Skogen. Naturen.

Man har någonting att göra alltid. Man kan simma, cykla, springa, spela fotboll, köra cross, hoppa studsatta, vara med vänner. Det är roligt ute.

Att spela och leka med kompisar; man kan springa runt överallt

Alla djuren.

Picknick på ängen, skridskor och skidor, åka madrass, cykla och "kicka" (sparkcykel)

Man kan köra cross överallt.

Hoppa studsatta.

Parkour.

Hoppa från träd.

Stora gårdar; bo på bondgård.

Man behöver inte trängas på stranden.

Min egen säng!

Skola

Skolan är bra och liten.

Halloweenfest på skolan.

Fritid

Snöbollskrig och bygga snögubbar på vintern.

Badhus och bastu.

Badhuset.

Skridskobanan.

Fotbollsplanen.

Biografen i Harads.

UG.

Träning i gympahallen på tisdagar.

Värden

Gemenskap, frihet, trygghet.

Nätverk och samarbete.

Tjänster, service

Coop är mysigt.

Maskin & Fritid har trevlig personal.

Det sämsta med Edeforsbygden

Plats

Skräpigt i naturen. Vattnet är oljigt, någon har hållt i gift.

Det är äckligt med snus och fimpar och skräp på marken.

Skrotbilar i diken och på gårdar gör oss ledsna för det är så fult.

Det stinker när åkrarna gödslas.

Tråkigt med övergivna hus

Bajs på stranden (soptunna tack!)

Vintern!

Skola

Att skolan inte informerar barn om att det är palmolja i vissa livsmedel.

Fritid

Att Bulldog stängde (aktivitetshus i Övre Svartlå).

För lite att göra på fritiden, för lite sportaktiviteter att ta del av.

Inget utegym.

Bubbelpoolen är stängd.

Bara träning en gång i veckan.

Inget garage att meka i för epatraktorer.

Ingen skottar hockeyplanen.

Det finns ingen arkadhall (för spel).

Badhuset är stängt för länge.

Ingen skatepark.

Hälsa

Inget sjukhus. Ingen tandläkare.

Corona

Boende, infrastruktur

Långt till Boden.

Tjänster, service

Få affärer. Dåliga öppettider.

Coop är dyrt.

Värden

Grannarna går in i huset.

Orättvisa lärare.

Personer som retas och inte är snälla.

Bättre trygghet behövs.

Lite folk.

Vad skulle göra det bättre för barn här?

Plats

Att badstranden städades upp.

Fler papperskorgar så folk inte skräpar ner.

Rutschkana och hopptorn till stranden.

Övergångsställen med "Här går barn"-skyltar.

Flygande skolbussar man inte behöver vänta på.

Ruschkana in i skolan.

På skolgården ska det finnas cykelparkering och utedass (så man inte behöver gå in på rasten när man ska gå på toa), såpbubble-bord, gungor, klättervägg med torn och rutschkana ner, pool och skolresor med flygplan.

Stora ängar man kan göra vad som helst på.

Plats för att ha snöbollskrig som lysas upp.

En lokal för ungdomar att ha LAN (10-18 år).

Lättare att hitta gymnasalen.

Mera parker och lekparker. En lekpark för stora barn. Roligare, med linbana.

Fler saker att göra. Skatepark, zoopark. Restauranger. Vattenland, lekcenter, äventyrsland.

Skola

Skoluniform.

Fritid

Längre öppettider på badhuset.
Trampolin och rutschkana till badhuset.
Utegym.
Grillplats under bron vid stranden.
Boxningslektioner.
Festlokal för ungdomar.
Studs matta.
En airtrak.
Crossbana.

Hälsa

Att få stanna i Sverige.
Sjukhus och tandläkare.

Boende, infrastruktur

Fler bussar till Boden.
Fler bussar från Harads till Bodträskfors.

Tjänster, service

Mer affärer.

Värden

Att det inte finns tjuvar.

Vad vill du ska finnas här när du blir stor?

Plats

En damm med näckrosor.
Lokaler och ytor för barn och unga att använda.

Skola

Ett stort slott och lekborg på skolgården (Svartlå) där barn och vuxna kan leka och ha kul.

Fritid

Äventyrsbad med ruschkanor.
BioRio-biograf med stor salong där popcorn, dricka och godis ingår i biljettpriset.
Utanför biografen ska det finnas en lekpark med gungor och rutschkana med klättervägg och trappa upp.

Hälsa

Ett sjukhus.

Boende, infrastruktur

Ett lägenhetshus man kan hyra lägenheter i.

Ett ombud för barn och unga på plats.

Värden

Aktivt kulturliv och föreningsliv.

Trygghet och frihet

Ett samtal med Svartlås ungdomsgrupp, Missionskyrkan i Övre Svartlå

Vad är ett gott och bra liv för unga människor i glesbygd idag? Projektet lät en filosofistudent från Umeå universitet träffa fyra unga tjejer från Missionskyrkans ungdomsgrupp i Svartlå för att ta del av deras perspektiv på sin vardag.

Den starkaste röda tråden i ungdomarnas berättelser var upplevelsen av gemenskap kopplad till just Svartlå. Man beskrev det som att under skoltiden var det så att alla känner alla, man såg husen för vilka som bodde där och inte husen i sig, och man kände / känner sig alltid trygg och upplever samhörighet. Vad som bidrog till denna familjära stämning uppgavs vara naturen som var nära, att man slapp ljud av trafik och snarare hörde fågelsång. Som barn kunde man även cykla överallt och hem till varandra. Dels berättade man om lukten av nybakat som verkade vara kopplad till att bli bjuden på fika av vänner och grannar. Ofta kom dessa tillfällen spontant och spreds via "djungeltelegraf", till exempel när barnen lekt hemma hos varandra. Till slut pratade man om det starka engagemang för byn som fanns och som manifesterade sig i tema- och arbetsdagar och föreningsverksamhet, oftast knutna till skolan. Skolan Tankeborgen verkar ha varit navet i den gemenskap som under senare tid gradvis kommit att förändras. Ungdomarna berättade entusiastiskt om alla de aktiviteter som var kopplade till skolan. Under arbetsdagar samlades föräldrar i byn, man umgicks och åt soppa ihop och ungdomarna beskrev det som att dessa dagar uppskattades av både föräldrarna och dem själva. Det var en självklarhet att delta i dessa arbetsdagar, något som förändrats de senare åren då allt färre föräldrar engagerar sig. Denna minskning av intresse förklarade tjejerna på flera sätt; dels hade många "kärnfamiljer" (familjer med flera barn eller familjer vars föräldrar också var från bygden eller hade gått i samma skola) antingen flyttat eller haft barn som gått ut skolan. Dels har många nya familjer tillkommit "utsocknes" ifrån och de delar inte samma känsla av gemenskap och sammanhang. Kopplade till skolan var också utflykter och andra traditioner som verkade vara drivna av vissa lärare. Tjejerna berättade med skratt och nostalgi om dessa resor och skolavslutningar, och det var tydligt att de utgjorde en gemensam referens hos alla fyra. De berättade att skolan nu blivit sämre undervisningsmässigt och har tappat eller flera av dessa traditioner.

Andra källor till gemenskap kom från idrottsaktiviteter och skolor i Boden. Det är där tjejerna nu har merparten av sina vänner. För att umgås är det av allt att döma självklart att ungdomarna från Svartlå åker in till Boden

snarare än tvärtom, det upplevs som svårare eller jobbigare att ta sig till landsbygden än in till tätorten. Här blir det en uppenbar nackdel att kommunikationerna är så dåliga. Boden står för bad, träning, fika, kompisar, skola, jobb eventuellt framtida boende, medan Luleå erbjuder shopping, fika, utbildning.

Ungdomarna har tydligt märkt av ett minskat engagemang även vad gäller föreningslivet. De verkar uppgivna inför det faktum att "ingen kommer om man gör något", och berättar att de själva försökt engagera människor i bygden genom att sjunga på gemensamma dagar, baka och sälja fika. Den grupp de själva går till, kyrkans ungdomsgrupp, hålls dock vid liv av dem själva och uppges vara något positivt. Ungdomarna är samtidigt på det klara med att det för vissa andra unga har en dålig klang att gruppen drivs av kyrkan. Det "kyrkliga" avskräcker exempelvis deras vänner i Boden från att vara med.

Något annat positivt som kom fram var de konfirmationsläger ungdomarna deltagit i och som organiserats av Ekumeniakyrkan. Dessa läger hade gett nya vänner från olika delar av landet. Sämre var de konfirmationsutbildningar som givits av Svenska Kyrkan, där ungdomarna slagits ihop i olika åldrar och inte lärt känna några nya personer.

Vid frågan om framtidsutsikter svarade ungdomarna lite olika. Någon ville studera, kanske i Umeå, och en annan ville skaffa egen lägenhet i Boden. Det var viktigt att vara nära den egna bygden så länge deras mor- och farföräldrar levde, sedan kunde de tänka sig att bo lite var som helst. Om de någon gång i framtiden slår sig ner och skaffar familj önskar de att deras barn ska få gå en liten skola med liknande gemenskap som den de upplevt i Svartlå. Som förslag på hur den tynande gemenskapen kan räddas i byn föreslog de en temadag eller "Upstartskväll" där alla i byn gör något gemensamt. De tog även upp att för att ungdomars perspektiv ska höras krävs bättre information om hur de kan engagera sig. Många saknar kunskap om hur man deltar i föreningslivet. Dessutom skulle man kunna ha en ungdom representerad i Byaföreningen, eller ha gemensamma möten för Ungdomsgruppen och Byaföreningen.

Värden och kvaliteter som blev tydliga under samtalet och som ungdomarna verkar hålla högt var: upplevelse av sammanhang och gemenskap, där familjen, släktrelationen, huset/platsen, och naturen bildar en helhet. Harmoni och lugn, förundran och glädje kom också starkt till uttryck, inte minst genom de musik- och teaterföreläsningar som varit kopplade till skolan. Ungdomarna beskrev sin uppväxt och skoltid som en liten värld där de som barn var sedda, trygga och samtidigt hade stor frihet genom den säkra miljön och närheten till släkt och kompisar. Samtidigt gav de uttryck för att detta också var en verklighet som var på väg att försvinna, något de tillskrev att "kärnfamiljerna" inte längre var engagerade i skolan. (De nya familjer som nu är knutna till skolan har ju själva inte varit med om att starta den, vilket ger en annan grad av engagemang.) Deras upplevelse kan gissningsvis också ha att göra med att ungdomarna själva lämnat barndomen bakom sig och nu orienterar sig mot vuxenvärlden.

Ungdomarna uttryckte stor uppskattning över de värden de själva fått ta del av och som varit självklara för dem, samtidigt uttryckte de viss sorg över att de yngre syskon eller barn i byn som går i skolan nu inte verkar uppleva gemenskapen på samma sätt. Det tycks vara ett "moment 22" där ett minskat ideellt engagemang inom skolan och från familjernas sida också har gjort det svårare för nya familjer att bli en del av byns gemenskap. Den kultur ungdomarna vuxit upp i tycks dock utgöra ett ideal de vill sträva efter att förverkliga i framtiden.

”Hitta sätt att lyssna på barn och unga. Ge återkoppling och visa på resultat.”

Bra med Svartlå

Trygghet, närhet till familj och kompisar.

Lugn, ingen trafik.

Nära naturen, skönhet, djurliv, skog och älv.

Dåligt med Svartlå

Dåliga kommunikationer.

Dåliga vägar.

Minskat ideellt engagemang, förlust av traditioner.

Skräpigt.

Konflikter som splittrar människor.

Idéer/önskemål

Öka gemenskapen i byn, samla alla åldrar.

Utveckla Svartlådagen.

Summering

Några gemensamma drag är tydliga hos båda yngre och äldre barn. De uppskattar närheten till kompisar och släkt, friheten i att kunna leka ute och vara i naturen, aktiviteter som att cykla, åka skidor, bada med mera. Vissa upplever att det finns mycket att göra, medan andra saknar aktiviteter att välja mellan på fritiden, framför allt idrottsgrenar. Återkommande är önskemål om åldersanpassade lekplatser med gungor, klättertorn och klättervägg, utegym, utbyggd simhall. Hos barn i låg- och mellanstadiet märks ett starkt engagemang för miljö och natur. Skräp och skrot i byarna gör dem upprörda. Vatten återkommer också i deras visioner av framtiden i form av damm, pool och äventyrsbad.

När det gäller fritidsaktiviteter är det värt att notera att viss musikundervisning erbjuds barnen i Edeforsbygden, men inte någon egentlig kulturskola. Barnkonventionen framhåller att alla barn och unga ska ha tillgång till ett rikt kulturliv. ”Du ska kunna skapa och uppleva kultur i skolan och på fritiden oavsett var du bor eller vem du är”. En fråga att ta vidare är därför hur bygden kan tillhandahålla fler skapande aktiviteter för målgruppen. En annan viktig fråga är hur barns tankar och idéer kan tillvaratas i högre utsträckning. Skulle det vara möjligt att anställa ett barn-och ungdomsombud på deltid genom Edek eller Edek Ungs verksamheter?

Några ord om skolornas utmaningar

I Harads finns skolorna Haradsskolan och Kidz Corner och i Svartlå finns friskolan Tankeborgen. Skolorna konkurrerar om samma elevunderlag.

Landsbygdsutredningen är ännu inte presenterad, och för skolans personal råder för vid insamlingstillfället osäkerhet om vad som ska hända. Kommer man att slås samman med andra enheter? Kommer Haradsskolan att kanske bara ha elever mellan F-3 istället för F-6?

Haradsskolan har hög andel nyanlända elever med relativt låg socioekonomisk bakgrund. Dessa barn har sällan samma möjligheter till stöd hemifrån som svenskfödda barn, och det blir svårt för skolan, som brottas med ekonomin, att ha råd att exempelvis genomföra kulturella evenemang och göra studiebesök. Det är vidare svårt att få tag i personal och få vikarier på grund av långa resor och dåliga kommunikationer. ”Det går att ta sig från byarna men inte till byarna.”

Tankeborgen är beroende av en viss inflyttning av elever, och har 5-6 barn som kommer från Harads, och 4 från Bredåker. Utan dessa barn skulle skolan sakna underlag. Man är beroende av att föräldrar tycker att Tankeborgen är en så bra verksamhet att man väljer att åka dit.

Vidare är det svårt få personal på grund av relativt sett låga löner och dåliga kommunikationer. Att jobba på skolan är närmast halvdeelt, och det har alltid varit en lokalt förankrad personalgrupp. Man måste se mervärden i miljön och metoden. ”Det är lätt att gå ut och grilla korv, behöver inte packa och planera och köra någonstans.”

En del efterlyser högstadium i Harads, men få unga vill gå där eftersom fritidsaktiviteterna finns i Boden, som hockey, handboll, cheerleading och gymnastik.

Viktigt framåt är att värna det lokala, gemensamma aktiviteter som slalomdagar i Storklinten och friidrott och fotboll. Det är bra om skolorna i Edeforsbygden samarbetar, även om man konkurrerar om samma barn. Se varandra som komplement, helt enkelt.

Det är också viktigt att servicefunktionerna finns kvar, så att det blir enkelt att bo och leva här, då blir det också lättare att rekrytera personal.

”Ska man satsa på glesbygd, landsbygd så måste det finnas någon form av förutsättning.”